

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ ТВОРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Чумак Тетяна,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя
andsimferopol@gmail.com

Науковий керівник:

Олексій Тимошенко,
кандидат психологінчих наук,
доцент кафедри загальної та практичної психології
Ніжинський державний університет імені Миколи

У статті розглянуто особливості сприймання творів музичного мистецтва дітьми дошкільного віку в умовах інклюзивної освіти. Проаналізовано психолого-педагогічні аспекти музичного розвитку дітей, визначено специфіку емоційно-образного сприймання музики, окреслено стратегії організації музичної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. Обґрунтовано значення музичного мистецтва як засобу соціалізації та гармонійного розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: інклюзивна освіта, дошкільна освіта, музичне мистецтво, сприймання музики, діти дошкільного віку, особливі освітні потреби.

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується активним упровадженням інклюзивної моделі навчання і виховання. Забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від особливостей психофізичного розвитку, є одним із пріоритетів державної освітньої політики. У цьому контексті особливого значення набуває організація мистецької діяльності в закладах дошкільної освіти, оскільки саме в дошкільному віці формуються основи емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва. І саме музичне мистецтво як складова освітнього процесу має значний потенціал для розвитку емоційної сфери, пізнавальних процесів і комунікативних навичок дитини. В умовах інклюзивної освіти музика виступає універсальним засобом взаємодії, що сприяє інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в освітнє середовище.

Проблеми дошкільної педагогіки та розвитку особистості дитини широко висвітлювали у своїх працях А. Богуш, Л. Виготський, В. Сухомлинський, Я. А. Коменський, Ф. Фребель, М. Монтессорі, Л. Артемова, О. Трифонова та ін. питання інклюзивної освіти досліджували А. Колупаєва, Л. Вавіна, Ю. Богінська, Т. Ілляшенко, Л. Будяк, В. Сушкевич, Н. Софій та ін. теоретико-методичні засади музичного виховання дітей дошкільного віку розроблено у працях Л. Масол, Н.

Ветлугіна, М. Верховинець, К. Орф, Б. Теплов, А. Готсдінер, К. Тарасова, Ю Цагареллі та ін.

Разом із тим проблема специфіки сприймання музичних творів дітьми дошкільного віку саме в умовах інклюзивного освітнього середовища потребує подальшого наукового осмислення.

Метою статті є визначення особливостей сприймання творів музичного мистецтва дітьми дошкільного віку в умовах інклюзивної освіти та обґрунтування ефективних педагогічних стратегій організації музичної діяльності.

Дошкільний вік є сенситивним періодом для формування емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва. Саме в цей час інтенсивно розвиваються сенсорні процеси, емоційна сфера, уява, мовлення, закладаються основи естетичного сприймання. Музичне мистецтво, завдяки своїй емоційній природі, безпосередньо впливає на внутрішній світ дитини та сприяє цілісному розвитку особистості. Сприймання музики дітьми дошкільного віку має переважно емоційно-образний характер і пов'язане з активним функціонуванням уяви, мислення, мовлення та рухової активності. Дитина реагує на музику не стільки через раціональний аналіз, скільки через безпосереднє переживання. Діти реагують насамперед на характер музики (весела, сумна, спокійна, тривожна), темп, ритм, динаміку, темброве забарвлення. У процесі слухання активізуються асоціативні уявлення, виникають образи, що часто пов'язані з особистим досвідом дитини. Характерною особливістю є синкретизм сприймання: музика сприймається у поєднанні з рухом, словом, зоровими образами. Саме тому ефективність музичного розвитку значною мірою залежить від комплексного підходу до організації освітнього процесу.

В умовах інклюзивної освіти особливості сприймання музичних творів зумовлюються індивідуальною відмінністю психофізичного розвитку дітей. Інклюзивна група поєднує дітей із нормотиповим розвитком та дітей з особливими освітніми потребами, що потребує диференційованого та індивідуалізованого підходу до музичного виховання.

Для дітей із порушеннями мовлення музика є ефективним засобом слухової уваги, фонематичного сприйняття, відчуття ритму. Ритмічні вправи, спів, музично-рухові ігри сприяють активізації мовленнєвої діяльності, розвитку дихання та координації.

Діти з розладами аутистичного спектру часто демонструють підвищену або знижену сенсорну чутливість. У таких випадках важливо дозувати гучність звучання, обирати музичні твори зі зрозумілою структурою та передбачуваною динамікою. Повторюваність мелодичних і ритмічних елементів створює відчуття безпеки та сприяє формуванню емоційного контакту.

Для дітей із затримкою психічного розвитку важливою є чітка структурованість заняття - визначена послідовність етапів (вступ, слухання, обговорення, рухова активність, підсумок) та повторюваність

матеріалу. Короткі за тривалістю музичні фрагменти з яскраво вираженим характером полегшують процес сприймання та усвідомлення.

Особливої уваги потребує використання мультимодального підходу. Поєднання слухання музики з рухами, жестами, мімікою, малюванням або інсценізацією активізує різні канали сприймання та забезпечує глибше емоційне переживання музичного образу. Наприклад, після прослуховування твору дітям можна запропонувати передати його настрій через колір, пластичний рух або коротку словесну характеристику.

Важливим чинником успішного сприймання є підбір музичного репертуару. Твори повинні відповідати віковим можливостям дітей, мати чітку образність, доступну мелодику, помірну тривалість. Доцільним є використання програмної музики, дитячих пісень, народних мелодій, що сприяють формуванню національної ідентичності та культурної компетентності.

Значну роль відіграє педагогічна підтримка. Пояснення педагога перед слуханням твору допомагає налаштувати дітей на емоційне сприймання, звернути увагу на характерні особливості музики. Після слухання важливо організувати бесіду, під час якої діти висловлюють власні враження. У разі потреби педагог може використовувати навідні запитання, ілюстрації, сюжетні картинки.

Не менш важливою є співпраця з батьками. Рекомендації щодо прослуховування музики вдома, спільні музичні заходи, участь родини в мистецьких заходах, святах сприяють закріпленню отриманого досвіду та формуванню позитивного ставлення до мистецтва.

Отже, ефективна стратегія реалізації інклюзивного музичного виховання передбачає:

- Створення безпечного емоційного середовища;

- Адаптацію музичного матеріалу відповідно до можливостей дітей;

- Використання інтерактивних форм роботи;

- Співпрацю музичного керівника, вихователя, асистента дитини та батьків.

Результатом такої роботи є підвищення рівня емоційної реактивності дітей, розвиток художньо-естетичного досвіду, формування толерантності та позитивної соціалізації. Таким чином, організація процесу сприймання музичних творів в умовах інклюзивної освіти потребує гнучкості, педагогічної майстерності та врахування індивідуальних особливостей кожної дитини. Систематична та методично виважена робота забезпечує розвиток емоційної чутливості, художньо-естетичного досвіду, комунікативних умінь та сприяє успішній соціалізації дітей дошкільного віку.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробленням методичних рекомендацій щодо адаптації музичного репертуару для дітей з різними освітніми потребами.

Отже, інтеграція музичного мистецтва в систему інклюзивної дошкільної освіти є не лише педагогічною ідеєю, а й дієвою стратегією досягнення гармонійного розвитку кожної дитини, що відповідає сучасним освітнім тенденціям в Україні.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Концепція розвитку інклюзивної освіти в Україні.
3. Богуш А. М. Дошкільна педагогіка: підручник. Київ: Вища школа, 2012.
4. Масол Л. М. Методика музичного виховання в дошкільному закладі освіти. Київ: Освіта, 2016.
5. Виготський Л. С. Уява і творчість у дитячому віці. Київ: Радянська школа, 1991.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1977.
7. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Київ: Самміт-Книга, 2009.
8. Шевченко С. М. Психологія сприймання мистецтва дітьми дошкільного віку. Київ, 2018.